

Högtidsfirande vid Västra muren.

Stockholm den 10 september 2021

Kära vänner!

För en vecka sedan gick ett nytt judiskt år in, år 5782, och det i sin tur inleder den längsta högtidsperioden på året med Stora försoningsdagen (*Jom kippur*), som börjar på kvällen den 15 september, och Lövhdyddohögtiden (*Sukkot*), den 20 september med avslutningsfesten *Simchat Torah* den 28 september, alltså glädjen över den bibliska uppenbarelse när synagogans årliga läsningar avslutas med Femte Moseboken och påbörjas på nytt med Första Moseboken.

I detta sammanhang kan jag inte låta bli att nämna en mycket vanlig kristen missuppfattning av judendomen, och det är att den i stort sett skulle bygga på Talmud och inte på Bibeln. Inte sällan framställs då Talmud som en skrift som skulle ha vuxit fram mer eller mindre oberoende av eller rentav stå i motsättning till Bibeln. Det är därför viktigt att tänka på att judar som lever i synagogan på motsvarande sätt som "kyrkliga" och "troende", under ett år läser och studerar stora delar av det som kristna kallar "Gamla testamentet". Först och främst läses de fem Moseböckerna uppdelade på årets femtio veckor. Det innebär flera kapitel per vecka. Till varje avsnitt i Toran läses dessutom ett avsnitt ur profeterna, som också inbegriper Josua, Domarboken, Samuelsböckerna och Kungaböckerna förutom Jesaja till Malaki. Därtill kommer alla läsningar under årets

högtider, som var och en innehåller ytterligare många texter ur Toran och profeterna, samt de så kallade "rullarna" – Höga visan (påskan), Rut (pingsten, *shavu'ot*), Klagovisorna (den nionde i månaden *Av*), Predikaren (lövhyddohögtiden) och Ester (*purim*). Sist men inte minst – eller snarare främst – läses Bibeln i den dagliga synagogtjänsten morgon och kväll, framför allt Psaltaren.

Det är också värt att minnas att huvudsyftet med Talmud är att vara bibelutläggning och bibeltillämpning. Denna omfattande textsamling på omkring 6000 foliosidor har vuxit fram hos det judiska folket under århundraden i skilda regioner innan den fick sin slutliga utformning på 500-talet, och sedan har den kommenterats vidare. Vi bör också minnas att det var under de fem första århundradena som kristendomen segrade i det romerska riket och gjorde judarna mer eller mindre rättslösa.

För att i någon mån kunna tolka Talmud måste vi därför sätta in den i rätt sammanhang. Den är resultatet av studier och diskussioner av problem hos ett litet folk utan land som under historiens gång levte som mer eller mindre tolererade och ofta förföljda minoriteter. Det gällde att kämpa mot assimilering och för sin andliga och ofta även för sin fysiska överlevnad. Då blev Talmud ett enande band för det skingrade lilla folket, vilket var särskilt nödvändigt i tider när man inte kunde kommunicera som vi gör idag. Dessutom fanns det inte någon central judisk organisation i likhet med den som kyrkan hade. Det är inte svårt att tänka sig att det kunde ha uppstått många olika "judendomar" i skilda geografiska områden med ännu större risk att assimileras och försvinna. Toran blev och förblev den utan all jämförelse viktigaste livlinan. Men också Talmud och annan rabbinisk litteratur och naturligtvis också bönboken blev ett sorts bärbart hemland, där Bibelns bud och berättelser konkretiserades i skilda tider.

Det är inte så länge sedan som någon berättade för mig att en känd och stridbar ame-

Första sidan i Talmud. Där behandlas som sig bör det främsta budet, som handlar om kärleken till Gud och som ofta kallas Israels trosbekännelse. Se 5 Mosebok 6:4-9.

rikansk ateist i en intervju fick frågan om hon inte kunde ge ett enda exempel på något som fick henne att trots allt tro att det fanns en gudomlig makt. ”Ja, det skulle väl i så fall vara det judiska folkets överlevnad”, blev svaret. Och så fortsatte hon att tala om att rent erfarenhetsmässigt brukar minoriteter knappast överleva i en annan religiös och kulturell kontext längre än omkring 300 år. Vi kan förresten tänka på de svenska utvandrarerna som knappast har någon egen identitet efter halva den tiden i Amerika.

Jag har sedan försökt minnas namnet på denna amerikanska ateist för att kunna finna intervjun på Youtube eller någon annanstans, men misslyckats. Det vore så intressant att få berättelsen bekräftad, i all synnerhet som min lilla bok *Judarna, Ers Majestät!* sammanfattas i en liknande berättelse. Kanske kan någon som läser dessa rader hjälpa mig? Men svara i så fall inte på själva rundbrevet utan använd min e-postadress (goran.larsson@judiskkrstnarelationer.se) eller min postadress. Post som skickas via vår hemsida tenderar att hamna i en box där den lätt blir liggande.

Med tanke på Talmuds betydelse är det inte underligt att antisemiter tiderna igenom använt denna skriftsamling för att baktala och demonisera judendomen. Under medeltiden hände det att kyrkan lät bränna talmudskrifter, och ibland blev även judarna själva lågornas rov. Nazisterna talade föraktfullt om ”talmudjuden” och ryckte citat ur sitt sammanhang för att ”avslöja” judarnas onda väsen. Man behöver inte söka länge innan man finner liknande attacker på internet än idag. Därför är denna fråga del av ett mycket djupt problem.

Att bemöta sådana angrepp är inte lätt, eftersom de som framför dem oftast saknar kunskaper om Talmud och den rabbiniska litteraturen – om de inte rentav medvetet hetsar mot judar och judendom. Men för att skapa förståelse för denna judendomens hörnsten, gäller det att jämföra lika med lika. Det är väl svårt att finna en enda utombiblisk kristen skrift som utgör en direkt parallell till Talmud vad gäller innehåll och inflytande, men jag tänker att vi ändå skulle

Utsikt över gamla staden.

kunna jämföra Talmud med sådant som konciliebeslut, kyrkomötesprotokoll, katekeser, dogmatiska traktater, bibelkommentarer, predikningar, sakramentsföreskrifter, begravnings seder, biografier, legender, högtidstraditioner och polemiska stridsskrifter från olika länder och skeden av kyrkohistorien, osystematiskt samlade i ett enda verk. Där skulle de som vill angripa kristendomen nog ganska lätt kunna finna det mesta om de illvilligt vill visa hur fruktansvärd denna religion är.

Bibeln är en stor bok, eller snarare ett bibliotek med böcker från olika tider. På många håll är bibelundervisningen numera mycket marginaliserad i kyrkans förkunnelse, fortbildning och olika verksamhetsgrenar. I detta avseende kan jag ibland känna något av "helig avund" när jag jämför med Bibelns plats i judisk tro och liv. Det går exempelvis inte att fira en enda judisk högtid utan att Bibeln står i centrum. De yttre traditionerna är oftast intimt sammanvävda med bibliska bud och berättelser. Vi behöver verkligen inspiration att läsa Bibeln och bli mera förtrogna med dess rika innehåll. Även för kristna är den en livlina.

Därför är det med stor glädje som jag än en gång kan anmäla en alldeles nyutkommen bok av vår outtröttlige vice ordförande, prästen och professorn Jesper Svartvik, som har en sällsynt förmåga att förena solid akademisk forskning med djup pastoral tillämpning. En vandring genom Bibeln har han sammanfattat under en boktitel som genast väcker nyfikenhet: *De sju haven i Bibelns värld* (Votum Förlag, 2021). Så här presenterar han själv sin bok:

Denna lilla skrift är skriven med tanke på dem som vill bekanta sig med ett centralt ämne i bibeltexterna, nämligen den roll som vattnet spelar i dessa inflytelserika texter ... I så många avseenden är vår tillvaro förstås fundamentalt annorlunda än den svunna tid då bibeltexterna nedtecknades – och ändå är det förunderligt att det är så mycket som förenar oss med dess författare, figurer och företeelser. I alla tider har människor ställt frågor om livet vi fått, världen vi lever i, hopp vi hyser. Drömmar vi när, glädje vi får erfar, men även om sorger och bedrövelser som förr eller senare drabbar oss alla.

Här kan jag inte låta bli att tänka på att den judiska traditionen ofta talar om Bibeln som just ett hav – Torans hav (*Jam ha-Tora*).

Vilka sju hav är det då som den här boken handlar om? Jag tror inte att jag vill avslöja det utan bara ge er det namn som vart och ett av dessa hav har fått i boken: Längtans hav, Välsignelsens hav, Hoppets hav, Spegelbildens hav, Mognadens hav, Övergångens hav och Förnyelsens hav. Det sista och sammanfattande kapitlet har rubriken "De sju haven i Bibeln bildar en tankekedja" och avslutas med följande tänkvärda ord: "... vi kan förundras över hur människor genom årtusenden – i Gamla testamentet, i

Nya testamentet, genom historien, och även i vår egen tid – har fått ta del av de sju havens livgivande vatten som har gett dem både näring och bäring.”

Boken är resultatet av ett uppdrag Jesper fick att skriva en bok inför präst- och diakonmötet i Karlstads stift i höst, men den är givetvis också tänkt att bli läst av alla som vill fördjupa sig i Bibelns budskap. Vi behöver böcker av det här slaget – böcker som hjälper oss att upptäcka sammanhang mellan Bibelns böcker i stället för att ställa olika delar emot varandra, i synnerhet Gamla testamentet mot det Nya.

Boken kostar endast 125 kr plus porto på 39 kr och kan beställas på Votum Förlag, tel. 054-151618,

order@votummedia.se,

<https://votumforlag.se/produkt/de-sju-haven-i-bibelns-varld>.

Den nu mogna sabrakaktusen är något av Israels nationalväxt.

Tyvärr kan jag ännu inte presentera en annan bok – vår egen antologi om judisk-kristna relationer. Den är dock i stort sett klar, och vi hoppas kunna lämna in manuskriptet till förlaget den här månaden. Hur lång tid det kommer att ta innan boken är tryckt vet vi dock ännu inte, men låt oss hoppas på våren.

Pandemin fortsätter på ett sätt som få anade i början av förra året. Vi har just fått veta att restriktionerna ska lyftas om några veckor. Det får också välkomna konsekvenser för gudstjänster och andra samlingar. Självt har jag dock endast några få föredrag inbokat, men jag hoppas och tror att vår verksamhet nu undan för undan ska kunna återgå till mera normala förhållanden.

Utlandsresor är fortfarande begränsade. För mig innebär det att min undervisning i Hong Kong i höst är framflyttad till vårterminen.

Detta betyder att jag har stora möjligheter att besöka församlingar och även att undervisa via internet om så önskas.

Åter vill jag tacka för alla gåvor som kommit in till fonden. Jag har tidigare berättat om de svåra följderna av coronapandemin för vår ekonomi, men vi hoppas att det snart ska vända och att vi får räkna med ert fortsatta stöd.

Till er som så generöst ställer upp för att vi ska kunna fortsätta vårt arbete riktar jag och vår styrelse ett mycket varmt tack!

Till sist vill jag anknyta till brevets början och önska våra judiska läsare ett Gott Nytt År och allt gott inför den rika högtidsperiod som snart tar sin början.

Varma sensommarhälsningar

Er tillgivne

P.S. Om ni vill höra av er till mig, ber jag er att göra det direkt till mig på adressen
goran.larsson@judiskkristnarelationer.se

och **INTE** genom att trycka på svarsknappen i själva nyhetsbrevet, för då hamnar ert mail i en annan box.

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer

Adress i Sverige: Sommarvägen 1, 177 61 Järfälla; tel. 0730949504

E-postadress: **goran.larsson@judiskkristnarelationer.se**

Hemsida: **www.judiskkristnarelationer.se**

PlusGiro: 195 85 45-4; Bankgiro: 5374-4249

Swish: 1230 872 424